

A close-up portrait of Gemma Lienas, a woman with dark hair and light-colored eyes, looking slightly to the right. She is wearing a dark purple top. The background is a solid, lighter purple color.

Gemma Lienas

DRETS
FRÀGILS

Autobiografia
d'una generació de dones

edicions
62

Gemma Lienas

Drets fràgils
Autobiografia d'una
generació de dones

Edicions 62

Barcelona

© Gemma Lienas, 2020
Drets d'edició negociats a través d'Asterisc Agents

Primera edició: novembre del 2020

© d'aquesta edició: Edicions 62, s.a.,
Diagonal, 662-664 - 08034 Barcelona
www.edicions62.cat
info@grup62.com

Composició: Realització Planeta
DIPÒSIT LEGAL: B. 14.12 I-2020
ISBN: 978-84-297-7888-5

El paper utilitzat per a la impressió d'aquest llibre té la qualificació de paper ecològic i procedeix de boscos gestionats de manera sostenible.

Queda rigorosament prohibida sense autorització escrita de l'editor qualsevol forma de reproducció, distribució, comunicació pública o transformació d'aquesta obra, que serà sotmesa a les sancions establertes per la llei. Podeu adreçar-vos a Cedro (Centro Español de Derechos Reprográficos, www.cedro.org) si necessiteu fotocopiar o escanejar algun fragment d'aquesta obra (www.conlicencia.com; 91 702 19 70 / 93 272 04 47). Tots els drets reservats.

ÍNDIX

La línia fina que uneix els nostres «jo» passats 11

LA NENA DE LA CINTA ALS CABELLS

Home sweet home	19
La mare dels ous	29
Salvada per la lectura	40
I quines lleis!	46
Canvis a la societat	59

LA DONA DE CABELLS CANVIANTS

Casaments, casoris i criatures	67
Això, no m'ho repetiràs pas al carrer?	77
Separació, i no pas divorci	83
La vida sexual i, de passada, la ginecològica	88
Fora sostenidors i altres alliberaments	100
Meva o de la tomba	110
Reacció	115

LA DONA DELS CABELLS CURTS

Amunt dones de la terra	127
Antifeminisme	135
Les volem mortes	138

Terror sexual	144
Molta cura amb les feines de cura	152
Des de la política amb odi	159
Mascles furiosos	165
El que encara queda per fer	172
<i>Agraïments</i>	179

LA LÍNIA FINA QUE UNEIX
ELS NOSTRES «JO» PASSATS

La dona es mira al mirall. No queda gaire perquè faci setanta anys, però se sent en forma; vital, més a prop dels cinquanta que dels setanta. S'observa i mira de trobar al seu rostre no els signes del pas del temps —són evidents— sinó sobretot la pèrdua de feminitat que algunes dones pateixen en la maduresa, tal vegada com a conseqüència de la disminució d'estrògens.

A alguns homes els passa una cosa per l'estil, però en relació amb el declivi de la testosterona. Això l'hi va explicar una il·lustradora excel·lent i combativa que va conèixer en una trobada amb lectors. «També molts homes perden masculinitat a partir d'una certa edat», li va dir; «semblen lesbianes velles». I no era un comentari homòfob —ella es declarava activista LGTBI—; era un comentari pertinent dins de la conversa que mantenien.

De fet, a la dona li sembla tranquil·litzadora la il·lusió que homes i dones siguin força indistingibles en l'ancianitat, tal com passa en la infantesa. Això reforçaria la seva idea que la masculinitat i la feminitat se situen en els extrems oposats d'un mateix «continuum». Certament, les persones estan molt marcades

pel seu sexe biològic i també per la construcció cultural amb la qual han estat socialitzades, és a dir, pel que anomenem estereotips de gènere. Cada persona, però, ha de poder-se situar en el continuum citat, segons com viu, sent i pensa el seu gènere, al marge del sexe biològic que li hagi tocat.

La construcció cultural de les dones es basa en les regles del patriarcat, és a dir, els rols i els estereotips de gènere: el poder de qualsevol mena —polític, econòmic, eclesiàstic, cultural...— l'ostenta l'home, que suposadament és un ésser superior. Històricament, la dona no ha tingut drets i ha estat obligada a subordinar-se a l'home, ja que ella, és clar, és un ésser inferior físicament, intel·lectualment i moralment; qualificacions basades en idees sense cap evidència científica. Físicament, les dones són classificades com el sexe dèbil. Ho són si es considera la seva força muscular, però són superiors si es té en compte que la supervivència dels embrions femenins i de les nenes durant el primer temps de vida està clarament per damunt de la dels nens. Intel·lectualment les dones han estat sempre considerades éssers amb una gran debilitat mental. «Intel·lectualment les dones són inferiors», li va argumentar un escriptor a la dona que es mira al mirall en una conversa pels volts de l'any 2000, «perquè mai no han inventat res; tot ha estat inventat pels homes». La dona es va quedar perplexa davant d'aquest argument fal·laç: és difícil inventar res si et passes la vida donant biberons, fregant, canviant els bolquers de la sogra i cuinant arrossos; i si, a tot això, hi sumes

la imposició de no poder estudiar, el resultat quadra perfectament amb els objectius patriarcals. I moralment a les dones se les considera inferiors perquè no tenen la força moral dels mascles; ja als anys de l'Edèn, si la humanitat va perdre el paradís va ser perquè l'Eva, feble i indecent, es va obstinar que l'Adam tastés la poma prohibida; l'Adam, pobret, no en va tenir cap culpa.

Establerta la inferioritat de la dona i, com a conseqüència òbvia, la superioritat de l'home, les dones van quedar subjugades pels segles dels segles. Per això la dona que es mira al mirall ha pensat sovint que l'obrer és oprimint per una qüestió de classe, i qui l'oprimeix és la patronal. L'obrer no tan sols és oprimit per una qüestió de classe sinó també per una qüestió biològica —el sexe— i una de cultural —el gènere. I qui l'oprimeix com a dona és moltes vegades l'obrer, sovint el seu company a casa. Quan pensa en això, no pot deixar de recordar una anècdota tremenda que li va explicar una vegada la seva sogra. Li va dir: «A Girona, vivíem a la vora de la fàbrica Grober. Al migdia i a la tarda, quan sonava la sirena, les portes s'obrien i en sortien un munt d'homes i dones. Ells es quedaven a la plaça xerrant i fumant o se n'anaven al bar a prendre un got de vi. Elles corrien literalment cap a casa a ocupar-se de la mainada, del menjar, de la neteja... Havien de tenir-ho tot a punt per a quan més tard apareguessin els marits». L'opressió de l'obrer sobre l'obrer.

Aquesta mateixa dominació l'explica Gerda Ler-

ner al seu llibre *The Creation of Patriarchy* [La creació del patriarcat]¹ quan diu: «El cert és que homes i dones han estat exclosos i discriminats arran de la seva classe, però cap home ha estat exclòs del registre històric arran del seu sexe i, en canvi, totes les dones ho han estat». Exactament, les dones no formen part de la història no perquè pertanyessin a una classe desafavorida econòmicament sinó pel fet de ser dones. A les enciclopèdies: només noms d'homes i tot el coneixement i els fets dels homes. Pobres dones, eliminades de la història, silenciades. I pobres nenes, que no tenen referents.

Per tant, si les dones constitueixen la meitat de la població del món i han estat el grup més nombrós de població oprimida, exclosa i subordinada de manera constant al llarg dels segles, ser dona i haver estat socialitzada com a dona deixa unes marques inesborrables. Que el patriarcat els hagi reservat els treballs de la cura —feina per la qual no s'obté ni reconeixement social ni compensació econòmica— genera en les dones de tot el món taxes més altes de pobresa i una doble càrrega de treball, cosa que, a la vegada, els provoca malalties —per exemple, dolor musculoesquelètic i fibromiàlgia, com assenyala la doctora Valls i Llobet— que podrien ser evitables.

Ser dona és una categoria política, que el feminisme no ha de deixar-se arrabassar, ni permetre que es destrueixi, es dilueixi o s'invisibilitzi. La dona és precisament el subjecte d'aquest moviment. Així és que, mentre el patriarcat no hagi estat destruït i no ens tro-

bem en una era en què aquesta forma d'organització social sigui part del passat, no podem parlar de desconstruir el subjecte polític dones. L'actual idea segons la qual ha de considerar-se dona qualsevol persona que se senti identificada amb els estereotips de gènere que se'ls atribueixen és contrària als postulats feministes. Com ja ha deixat clar el feminisme, els estereotips de gènere són construccions socials, que canvien en funció dels temps i dels llocs; de manera que a una nena li pot agradar jugar a futbol sense que per això hàgim de pensar que és un nen; i a l'inrevés, un nen que juga a nines no ha de ser considerat una nena pel seu comportament. La dona n'ha parlat en un conte infantil: *La meitat d'en Jan*, que forma part d'*El llibre de les emocions per a nenes i nens*.² L'actual idea de confiscar el subjecte polític «dones» és una forma més de reacció contra les dones, que constitueixen la meitat de la població del món i han estat sotmeses (víctimes de l'ablació, violades, casades per força, assassinades...) pel fet de ser éssers humans de sexe femení. Com diu la filòsofa i feminista Luisa Posada Kubissa:³ «Per dona entenc el referent que ha patit l'opressió i l'exclusió patriarcals. A partir d'aquí, defenso, malgrat les crítiques que he rebut pertot arreu, que les lluites identitàries contra el que anomenen l'heteropatriarcat s'han d'aliar amb el feminisme en el seu interès comú. Però una cosa és que s'aliïn i una altra és dissoldre el subjecte polític del feminisme en aquestes lluites. Hi ha hagut un debat teòric que ha penetrat, en què es parla de “desconstruir el subjecte

polític dones”. Fins al punt que hi ha qui enumera els subjectes polítics del feminisme: els homes, els gais, transsexuals, bisexuals... i ni tan sols esmenta les dones». I dir això no significa, és clar, no reconèixer i dignificar totes les identitats i orientacions sexuals.

La dona aparta els ulls del mirall i els dirigeix cap a la nena que era ella als tres o quatre anys i que la mira des d'una fotografia en blanc i negre. La nena està asseguda en un terrat enrajolat amb terracota de mala qualitat; porta un «pitxi» de ratlles i una samarreta blanca, unes sandàlies; una cinta ampla al cap li subjecta els cabells. La nena l'observa amb una ganyota entre irònica i rotunda als llavis. La seva identitat és la mateixa que té la dona ara? No, no ho és. Segons la seva opinió, la identitat és una amalgama construïda, enriquida, al llarg de la vida. Per exemple, podia aquesta nena, nascuda al si d'una família benestant, esdevenir una dona amb idees d'esquerres? Podia, és clar, sempre que les seves vivències juvenils passessin per moviments de resistència a la dictadura franquista o col·laborés com a voluntària per facilitar vacances a criatures de famílies en risc d'exclusió o que els seus millors amics provinguessin de capes socials desafavorides econòmicament. Hauria pogut ser rebel si no hagués tingut un pare decidit a sotmetre-la als seus dictats per fer-ne una bona nena? Potser no. Potser va necessitar viure aquesta educació paterna implacable per decidir que no acotaria mai el cap. En qualsevol cas, les identitats són subjectives, responen a sentiments i no poden ser objecte de legislació.

La dona continua mirant la nena. Sent que hi ha cap vincle entre totes dues? La nena és la dona/la dona és la nena? Les diferències són enormes: aleshores ho tenia tot per fer; ara ja té moltes coses fetes. No tan sols això: cada decisió que aquesta nena ha pres al llarg de la vida ha marcat uns camins i n'ha obstruït d'altres. Cada persona amb qui ha intimat, cada idea que ha llegit i interioritzat, cada lloc on ha viscut ha ajudat a configurar la seva identitat. Cada esdeveniment no previst i sofert: malalties, ruptures, dols, ha complementat els seus «jos».

I, amb tot, malgrat els bocins de pell perduts mentre vivia i els trossos de ment i cor guanyats mentre vivia, es reconeix en la seva mirada resolta: aquest gest de soc aquí i provaré de sortir-me'n.

NOTES

1. LERNER, Gerda. *The Creation of Patriarchy*. Nova York: Oxford University Press, 1987. Totes les traduccions dels textos que no han estat publicats en català són de l'autora.
2. LIENAS, Gemma. *El llibre de les emocions per a nenes i nens*. Barcelona: Navona, 2017.
3. POSADA KUBISSA, Luisa. Fragment de l'entrevista feta per Ana de Blas a Tribuna feminista el 10 d'abril de 2019 a *El Plural*.